

Rồng

TRONG

DÒNG CHẢY VĂN HÓA VIỆT

CON RỒNG LÀ MỘT HÌNH TƯỢNG CÓ VỊ TRÍ ĐẶC BIỆT TRONG VĂN HÓA, TÍN NGƯỠNG CỦA DÂN TỘC VIỆT NAM. RỒNG LÀ LINH VẬT ĐỨNG ĐẦU TRONG TỬ LINH (LONG, LÂN, QUY, PHỤNG). RỒNG CỦA DÂN GIÀN BIỂU TRUNG CHO SỰ TỐT ĐẸP, MAY MẮN VÀ THỊNH VƯỢNG, LÀ SỨC MẠNH CỦA SỰ SỐNG. HÌNH ẢNH CỦA RỒNG LÀ HÌNH ẢNH VỊ THẦN PHUN NƯỚC LÀM MƯA ĐỂ DÂN CÂY RUỘNG, MANG LẠI LÚA GẠO NUÔI SỐNG CON NGƯỜI. VỚI TRUYỀN THUYẾT CON RỒNG, CHÁU TIÊN, RỒNG LÀ NIỀM TỰ HÀO VỀ DÒNG GIỐNG, CỘI NGUỒN CỦA NGƯỜI VIỆT.

 MINH PHÚC

Mỗi người dân Việt Nam từ thuở ấu thơ đều được học bài học vỡ lòng về truyền thống dòng giống Rồng Tiên, với huyền sử Lạc Long Quân - Âu Cơ. Sách Đại Việt sử ký toàn thư chép: Lạc Long Quân tên húy là Sùng Lãm, con trai Kinh Dương Vương. Vua lấy con gái của Đế Lai là Âu Cơ, sinh ra trăm con trai (tục truyền sinh ra trăm trứng), là tổ của Bách Việt. Vua đã bảo Âu Cơ rằng: "Ta là giống Rồng, nàng là giống Tiên"...

Từ đó trải qua mấy nghìn năm lịch sử, các thế hệ người Việt truyền tụng rằng tổ tiên của chúng ta là dòng giống Tiên Rồng, tượng trưng cho những phẩm chất cao đẹp, tính nhân văn, tinh thần cao thượng, sức mạnh và lòng quả cảm của dân tộc Việt Nam.

Vì sinh sống ở vùng lãnh thổ có nhiều biển cả sông nước, Hùng Vương đã dạy con dân của mình tục xăm mình hình rồng ở ngực, bụng và hai chân để không bị các loài thủy quái xâm hại. Trong đời sống dân gian, rồng còn tượng trưng cho thần linh, mây, mưa, sấm chớp... Hình tượng rồng tìm thấy trong văn hóa Đông Sơn, Âu Lạc với những hình trang trí chữ S và tục thờ tứ pháp, trong cung đình và đời sống dân dã.

Nguồn gốc rồng thì trong tâm thức của người Việt truyền thống và ngay cả ngày nay, rồng là

bản mệnh của thần, là biểu tượng của nhất nguyên vũ trụ, hội tụ cả âm - dương, trời - đất, có ảnh hưởng và chi phối mạnh mẽ tới nông nghiệp lúa nước- một nghề tối cổ trên đất Việt được hình thành trên cơ sở của hai yếu tố tự nhiên khởi nguyên là đất và nước.

Nhìn từ góc độ văn hóa, rồng là nguồn cảm hứng sáng tạo nghệ thuật, nhất là trong nghệ thuật tạo hình của người Việt. Ngay từ thời Lý, Trần, rồng đã được đặt ở những vị trí trang trọng nhất ở các công trình nghệ thuật, như trên bệ tượng Phật A Di Đà chùa Phật Tích , ở tháp Chương Sơn, chùa Phổ Minh.

Hình tượng con rồng Việt xuất hiện rõ nét dưới thời Lý. Khi giành được độc lập, nhà Lý lên ngôi và đặt tên nước là Đại Việt; hình ảnh "Rồng bay lên" - Thăng Long tượng trưng cho khí thế vươn lên của dân tộc, được đặt tên cho đất đế đô. Rồng thời Lý còn tượng trưng cho mơ ước của cư dân trồng lúa nước nên luôn được thể hiện trong khung cảnh trời mây, non nước.

Rồng thời Trần thừa kế những yếu tố cơ bản của thời Lý nhưng có những biến đổi về chi tiết. Dạng tự chữ "S" dần mất đi hoặc biến dạng thành hình con, đồng thời xuất hiện thêm hai chi tiết là cặp sừng và đôi tay. Đầu rồng uy nghi, đường bệ với chiếc mào lửa ngắn hơn. Từ nửa cuối thế kỷ XIV, con rồng đã vượt ra khỏi kiến trúc cung đình để có mặt trong các kiến trúc dân dã, không chỉ có trong điêu khắc đá và gốm mà còn xuất hiện trên điêu khắc gỗ ở các đình chùa. Vào thời Trần, về kiểu dáng cơ bản rồng vẫn như rồng Lý, vẫn có chất phóng khoáng, thoải mái,

tươi mát, uốn sóng nhỏ dần, nhưng đã có một số thay đổi, như, cái đẹp lúc này toát ra trong tính hiện thực và sự mập khòe, các chi tiết gắn với những yếu tố thực của các con vật, dáng trùng trục, đầy đà nhiều sức sống.

Đến thời Hậu Lê, rồng thay đổi hẳn. Đầu rồng to, bờm lớn ngược ra sau, mào lửa mất hẳn, thay vào đó là một chiếc mũi to. Thân rồng lượn hai khúc lớn. Chân có năm móng sắc nhọn quắp lại dữ tợn. Rồng thời Lê tượng trưng cho quyền uy phong kiến. Cũng chính bắt đầu từ thời đại này xuất hiện quan niệm Tứ linh (bốn con vật thiêng) tượng trưng cho uy quyền của vương triều. Rồng đứng đầu trong tứ linh. Ba vật thiêng kia là Lân (tượng trưng cho sự thái bình và minh chúa), Quy (con rùa - tượng trưng sự bền vững của xã tắc) và Phượng (tượng trưng cho sự thịnh vượng của triều đại).

Thời Lê Sơ, rồng vẫn luôn có mặt ở vị trí xứng đáng của mình. Thời kỳ này, ta thấy hình tượng rồng phổ biến trên các bia đá. Do được tạo tác trên chất liệu này nên hầu hết các hình rồng đến nay còn tương đối nguyên vẹn. Điển hình là đôi rồng đá ở

Điện Kính Thiên- Hoàng thành Thăng Long, rồng đá trên bia tiến sĩ ở Văn Miếu - Quốc tử Giám, ở các bia lăng, mộ vua chúa nhà Lê, ở Lam Kinh, Thanh Hóa.

Rồng thời Trịnh Nguyễn vẫn còn đứng đầu trong bộ tứ linh nhưng đã được nhân cách hóa, được đưa vào đời thường như hình rồng mẹ có bầy rồng con quây quần, rồng đuổi bắt mối, rồng trong cảnh lửa đôi...

Rồng thời Nguyễn trở lại về uy nghi tượng trưng cho sức mạnh thiêng liêng. Rồng được thể hiện ở nhiều tư thế, ẩn mình trong đám mây, hoặc ngậm chữ thọ, hai con rồng châu mặt trăng (lưỡng long châu nguyệt), châu hoa cúc, châu chữ thọ...

Hình tượng rồng thật thân thiết, sâu đậm trong tâm thức người Việt. Trong 12 con giáp, Rồng đứng vị trí thứ năm. Mười một con giáp khác

là những con vật có thực và gắn gũi trong cuộc sống con người. Chỉ có con rồng là không có thực. Nhưng nhắc đến rồng, người ta nghĩ đến một con vật linh thiêng, cao quý, có vóc dáng to lớn, là sự kết hợp các yếu tố mạnh mẽ của các loài vật mạnh mẽ nhất. Do đó, Rồng gắn liền với biểu tượng quyền uy của vua chúa. Các triều đại vua chúa ngày xưa đưa múa rồng trở thành loại hình múa nghệ thuật truyền thống không thể thiếu trong các lễ trọng của cung đình. Trong đời sống dân gian, rồng được thể hiện rất phong phú: múa rồng trên sân đình vào các dịp hội hè, lễ tết; trò chơi rồng rắn lên mây của trẻ con; rồng trong tranh dân gian Đông Hồ, rồng trên giấy diệp...

Hình tượng rồng rất gần gũi với người dân Việt Nam, là biểu trưng của mưa thuận gió hòa, là vật linh đứng vào hàng bậc nhất trong tứ linh "Long, Lân, Quy, Phụng (Phượng)".

Hình tượng Rồng gắn với những huyền tích hình thành lên các vùng đất: Sự tích Thăng Long – Rồng bay lên (Đại La, Hà Nội); sự tích Vịnh Hạ Long – Rồng hạ cánh (ở Quảng Ninh); Vịnh Bái Tử Long – Cung kính rồng; đảo Bạch Long Vĩ – Rồng trắng; sông Cửu Long – Chín rồng; sông Hoàng Long – Rồng vàng...

Hình tượng Rồng được sáng tạo, thể hiện phong phú, chiếm vị trí quan trọng trong các hợp thể kiến trúc (hoàng cung, chùa, miếu, đền, đình). Các vương triều đều lấy hình tượng Rồng hoàn chỉnh là biểu tượng quyền uy của vương triều. Rồng không hoàn chỉnh vẫn được trang trí, cầu cúng nằm ngoài phạm vi vương triều.

Thủ đô Hà Nội ngàn năm trước đã được hình thành từ giấc mộng

Thăng Long- rồng bay của Đức vua Lý Thái Tổ. Trong dịp Đại lễ kỷ niệm 1000 năm Thăng Long – Hà Nội năm 2010, biểu tượng rồng thiêng được tái tạo và hiện diện rất nhiều nơi ở thủ đô Hà Nội. Đó là minh chứng hùng hồn nhất về sự hiện diện, tồn tại của rồng trong văn hóa Việt qua mọi thời đại, trong lòng cộng đồng của cả một dân tộc.

Qua bao thời kỳ lịch sử, rồng vẫn luôn giữ vị trí đặc biệt trong đời sống văn hóa, tinh thần của dân tộc, đóng vai trò quan trọng trong việc định hình, kiến tạo và phát huy bản sắc văn hóa Việt Nam. Hình tượng rồng Việt đã hiện diện đa dạng trong mọi mặt đời sống xã hội từ kiến trúc, trên trang phục; trong đồ mỹ thuật ứng dụng cho đến sinh hoạt lễ hội... Rồng còn được gắn các ý nghĩa mới, phù hợp với tính chất thời đại như: biểu tượng của nguồn gốc dân tộc, vương quyền, sức mạnh siêu nhiên, sự may mắn, thịnh vượng.